

۲۰۸۸۱۹،

اجراء تنفیذ قواعد بین المللی در محاکم ملی

۹۷۱۰۰۶۲۲

پرونده شماره قوه قضائیه

سرشناسه	: شاملو، سوده
عنوان و نام پدیدآور	: اجرا و تفسیر قواعد بین‌المللی در محاکم ملی/گردآوری و تدوین پژوهشکده مطالعات پایه + پژوهشگر سوده شاملو.
مشخصات نشر	: تهران: قوه قضائیه، مرکز مطبوعات و انتشارات، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۱۰۳ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۴۸۰-۰۰۸۹-۱
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: تعهدات بین‌المللی -- ایران
موضوع	: International obligations -- Iran
موضوع	: تعهدات بین‌المللی
موضوع	: International obligations
موضوع	: حقوق بین‌الملل
موضوع	: International law
موضوع	: حقوق بین‌الملل -- ایران
موضوع	: International law -- Iran
شناسه افزوده	: پژوهشگاه قوه قضائیه. پژوهشکده مطالعات پایه
شناسه افزوده	: ایران. قوه قضائیه. مرکز مطبوعات و انتشارات
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۷ الف ۳: ۳۰۱ KZ
رده بندی دیویی	: ۳۷۰.۹۵۵/۳۴۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۲۷۴۳۵۵

تلفکس: ۰۲۱-۲۲۰۹۲۰۶۱

کدپستی: ۱۴۲۰ ۴۶۵۱

وب سایت: www.ijri.ir

پژوهشگاه قوه قضائیه

نشانی: بزرگراه چمران - بزرگراه یادگار امام - بعد از خروجی این بزرگراه - پژوهشگاه قوه قضائیه

عنوان: اجرا و تفسیر قواعد بین‌المللی در محاکم ملی

گردآوری و تدوین: پژوهشکده مطالعات پایه

نویسنده: سوده شاملو

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۸۰-۰۰۸۹-۱

ناشر: مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه

قیمت: ۱۰۰/۰۰۰ ریال

تیراژ و نوبت چاپ: ۵۰۰ - چاپ اول - ۱۳۹۷

فروشگاه و نمایشگاه دائمی: تهران - خیابان حافظ - نبش خیابان سمیه - ساختمان شماره ۳ قوه قضائیه

فکس: ۰۲۱-۸۸۱۹۹۹۱۳

تلفن: ۰۲۱-۸۸۱۹۹۹۰۴

مقدمه	۷
فصل اول: اعتبار و جایگاه مقررات بین‌المللی در نظام حقوقی ایران	۹
مبحث اول - مناسبات حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی	۱۲
گفتار اول - مبانی تئوریک رابطه حقوق بین‌الملل و حقوق داخلی	۱۲
گفتار دوم - آزادی عمل (یا اختیار) دولت‌ها در نحوه پذیرش قواعد بین‌المللی در نظام حقوق داخلی	۱۷
گفتار سوم - رابطه حقوق ایران و حقوق بین‌الملل	۱۸
مبحث دوم - اعتبار و جایگاه معاهدات بین‌المللی در نظام حقوقی ایران	۲۴
گفتار اول - جایگاه معاهدات بین‌المللی در سلسله مراتب قوانین ایران	۲۴
- گفتار دوم - انواع، ماهیات بین‌المللی در نظام حقوقی ایران و بین‌المللی	۳۳
فصل دوم: تبیین اجناس قواعد بین‌المللی در محاکم ملی و چالش‌های آن	۴۱
مبحث اول - چالش‌های قواعد بین‌المللی در نظام حقوقی ایران	۴۳
گفتار اول - ابهامات نظام حقوقی در خصوص معاهدات بین‌المللی	۴۳
گفتار دوم - اجرای قواعد عرفی عام بین‌المللی در نظام حقوقی ایران	۵۳
مبحث دوم - تحلیل آماری رویه قضایی ایران در اجرای قواعد بین‌المللی	۵۷
گفتار اول - اجرای قواعد بین‌المللی در مطمح‌ات آماری رویه قضایی	۵۷
گفتار دوم - تبیین دلایل استناد معدود به قواعد بین‌المللی در رویه قضایی	۶۱
گفتار سوم - اجرای مقررات حقوق بشر در محاکم	۶۳
گفتار چهارم - ریالت قضایی ملی و بین‌المللی محاکم در اجرای قواعد بین‌المللی	۶۵
فصل سوم: تفسیر قواعد بین‌المللی در نظام حقوقی ایران و بین‌الملل	۶۹

مبحث اول - مبانی و مراجع صلاحیت‌دار تفسیر معاهدات بین‌المللی در	
نظام حقوقی ایران	۷۲
گفتار اول - مبانی حقوقی روش‌های تفسیر قانون	۷۲
گفتار دوم - مراجع صلاحیت‌دار تفسیر معاهدات بین‌المللی	۷۶
مبحث دوم - اصول و روش‌های تفسیر قانون در نظام حقوق داخلی و	
بین‌الملل	۸۲
گفتار اول - اصول حاکم بر تفسیر معاهدات	۸۳
گفتار دوم - روش‌های تفسیر معاهدات در حقوق ایران و بین‌الملل	۸۸
نتیجه‌گیری	۹۹
منابع	۱۰۱

در نظام حقوق بین‌الملل، قوه قضاییه به‌عنوان یکی از ارکان اصلی حاکمیت متعهد به اجرای مقررات بین‌المللی است، حتی اگر در ایجاد آن مشارکت نداشته باشد، این در حالی است که نظام حقوقی داخلی حدود الزام و تعهدات قواعد بین‌المللی را ترسیم می‌کند. از این جهت ارزیابی عملکرد دولت‌ها در اجرای قواعد بین‌المللی مستلزم بررسی قوانین داخلی است تا مشخص شود که قانونگذار برای ارکان داخلی چه تکالیفی را مقرر کرده است.

قانونگذار ایرانی با توجه به فعالیت دولت در عرصه‌ی بین‌المللی و عضویت در سازمان‌ها و معاهدات بین‌المللی متعدد، رعایت مقررات بین‌المللی را به‌صورت حداقلی در حوزه حقوق معاهدات مدنظر قرار داده و آن را منوط به تصویب مجلس شورای اسلامی کرده است. به‌موجب اصل ۵۸ قانون اساسی هرگاه قوانین به تصویب قوه مقننه می‌رسند جهت اجرا به قوه مجریه و قوه قضاییه ابلاغ می‌شود، بر این اساس قوه مجریه و قوه قضاییه ملزم‌اند کل قواعد معاهده‌ای را رعایت کنند. قوه قضاییه یک رکن مهم، مستقل و غیرسیاسی است که با اعمال استانداردها و اصول و قواعد بین‌المللی، در توسعه حقوق بین‌الملل مؤثر است، اما معمولاً دادگاه‌های ملی با ترجیح منفی کوتاه‌مدت یا سیاست‌های دولت یا حتی خودداری از تعارض با دولت، قواعد بین‌المللی را به‌سورت مضیق تفسیر و اجرا می‌کنند و در اعمال آن به رهنمودهای قوه مجریه ترجیح می‌دهند.

با این وجود قضات قطعاً در حین ایفای وصایف قضایی با ابعاد متفاوتی از موضوعات مربوط به حقوق بین‌الملل مواجه می‌شوند. اجرای مقررات بین‌المللی با پیچیدگی‌های بسیاری همراه است و معمولاً قضات ترجیح می‌دهند که قوانین داخلی را اجرا کنند، اما تکلیف به اجرای قواعد ملی از یک طرف و الزام بین‌المللی به اجرای قواعد بین‌المللی از طرف دیگر چالشی است که قضات دادگاه‌های ملی با آن مواجه هستند. از سوی دیگر عمل قوه قضاییه عمل دولت است و قضات ایرانی باید با احتیاط رأی صادر کنند، در غیر این‌صورت احکام صادره که علی‌الظاهر بر اساس اصل نسبیت احکام صرفاً نسبت به طرفین اختلاف الزام‌آور

است، پیامدهای منفی بر کشور دارد. به عبارت دیگر قوه قضاییه می‌تواند هم به‌عنوان عاملی در جهت ایجاد مسئولیت بین‌المللی و هم به‌عنوان عاملی برای استیفای حقوق و ایفای تعهدات بین‌المللی نقش‌آفرینی کند.

اجرای قواعد بین‌المللی و تفسیر آن دو موضوع مجزا و منفک از یکدیگر نیستند، زیرا با وجود دقت و ممارست واضعان قواعد بین‌المللی - همان تابعان حقوق بین‌الملل (دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی) - در ایجاد قواعد صریح، روشن و کامل، در هنگام اجرای قواعد، ابهام، اجمال، نقص، سکوت و تعارض آن مشهود می‌شود. از سوی دیگر تحولات اجتماعی و عدم امکان پیش‌بینی تمامی جزئیات و استثناءات تمام عامدانه واضعان در ایجاد قواعد مبهم، مجمل، ناقص و متعارض، اجرای قواعد بین‌المللی در نظام حقوقی داخلی را با مشکل مواجه می‌کند که این امر تفسیر قواعد بین‌المللی را ایجاب می‌کند. در نظام حقوقی داخلی و بین‌المللی بر هنگام اجرای قواعد بین‌المللی تفسیر ضرورت دارد، اما صرفاً به لحاظ ارتباط موضوع و اتمات آن در نظام قضایی ایران، هدف بیان فنون و قواعد تفسیری است که قضات ایرانی در محاکم ملی در هنگام مواجهه با اجرای قواعد می‌توانند در حل و فصل دعاوی اعمال نمایند.

بنابراین در این نوشتار بحث اجرا الزام فضا بر اساس مقررات ایرانی و عملکرد دادگاه‌ها و تفسیر آن در نظام حقوقی ایران و بین‌المللی مورد مذاقه قرار گرفته و به این سؤالات پاسخ داده شده است که نظام قضایی ایران تا چه حد مقررات بین‌المللی را اجرا می‌کند؟ نظام قضایی ایران در کدام موارد از اختلافات، مقررات بین‌المللی را اجرا یا از اجرای آن امتناع می‌کند؟ چالش‌های نظام حقوقی ایران در اجرای قواعد بین‌المللی چیست؟ قواعد تفسیر در نظام حقوقی ایران و بین‌الملل و اشتراکات و تمایزات آن کدام است؟ پاسخ به سؤالات مذکور در فصول ذیل مورد بررسی قرار می‌گیرد.